

*Волковська Я.В.,
аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджено динаміку змін кількості та склад суб'єктів господарювання, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування. Також згруповано підприємства, що займаються тимчасовим розміщенням й організацією харчування, за розміром та проаналізовано їх обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг).

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, готелі, тимчасове розміщення й організація харчування, суб'єкти господарювання, індустрія гостинності.

Постановка проблеми. В сучасних умовах туристична галузь є невід'ємною частиною індустрії гостинності. Процеси глобалізації значною мірою впливають на розвиток цієї сфери діяльності. Проте це неможливо без одночасного розвитку готельно-ресторанного бізнесу як частини індустрії гостинності. Слід зазначити, що в Україні індустрія гостинності розвинена недостатньо порівняно з міжнародним досвідом, де ця сфера діяльності приносить значний дохід, крім того, є країни, що отримують основний дохід як раз за рахунок розвинутого туристичного бізнесу. Частково ситуація покращилась в рамках підготовки та проведення чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012» (далі – Чемпіонат), коли готельно-ресторанний ринок істотно пожвавився. Однак після проведення Чемпіонату ситуація погіршилась та потребує дослідження, що підтверджує актуальність цієї теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку готельно-ресторанного бізнесу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені й економісти-практики, як А.І. Бутенко, О.А. Воробйова, М.І. Долішній, Л.М. Кузьменко, В.Ф. Семенов, В.Г. Топольник, С.К. Харічков, Л.І. Нечаюк, Н.О. Телеш та ін. Проте, не зменшуючи їх досягнення, слід відзначити, що недостатньо досліджена проблема того, що готельно-ресторанним бізнесом займається сукупність суб'єктів господарювання, а не кожен із суб'єктів окремо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Внаслідок економічної трансформації та впливу процесів глобалізації постійно відбуваються зміни в цій галузі, особливо після проведення Чемпіонату та політико-економічної нестабільності на сьогодні, що потребує постійних досліджень.

Мета статті полягає у розкритті динаміки розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є підприємства, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування в Україні.

Предметом дослідження є особливості розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз світових тенденцій в індустрії гостинності демонструє, що ця сфера діяльності має високий дохід і стрімкі темпи розвитку. Ресторанна індустрія генерує виручку від продажів більше

350 млрд. доларів США на рік. Індустрія гостинності є третьою за обсягами роздрібного товарообороту США, поступаючись лише продажу автомобілів та продовольчим магазинам. Ця сфера діяльності залишається найбільшим національним роботодавцем з 11 млн. співробітників [1, с. 66].

Готельні комплекси в структурі індустрії гостинності виконують ключові функції, оскільки формують і пропонують відвідувачам комплекс послуг, у формуванні та просуванні яких беруть участь різні сектори й елементи індустрії гостинності. Виходячи з цього, правомірно виділити готельне господарство як найбільшу комплексну складову індустрії гостинності та розглядати її самостійно, у значній мірі ототожнюючи з усією індустрією гостинності [2, с. 7].

Прискорений розвиток туристичної галузі, прагнення підприємств до отримання найвишого прибутку та зростаюча платоспроможність споживачів послуг сприяють розширенню та урізноманітненню готельної діяльності. Поряд з послугами проживання й харчування пропонуються такі нові додаткові послуги, як: обслуговування ділових зустрічей, спортивні, медичні, посередницькі, комунально-побутові та ін. При цьому підприємства готельного господарства розширюють послуги не тільки притаманні цій галузі, а й іншим галузям, наприклад, харчовій [3, с. 14]. Поняття «готельна справа» застосовувалось спочатку для визначення діяльності готелів. Нині ж це поняття охоплює діяльність кемпінгів, мотелів, туристичних баз, котеджів та ін. Але готель був першим типом підприємств, що надавали послуги проживання громадянам, і саме він дав назву всій галузі [3, с. 14].

Існує ряд інших підприємств, які надають послуги щодо тимчасового проживання громадян, але вони не входять до системи готельного господарства. Це – будинки відпочинку, санаторії, пансіонати, дитячі табори відпочинку, профілакторії та ін. Вони не належать до готельного господарства, тому що надання послуг проживання не є їх основною діяльністю, а ціна послуг, як правило, не набагато перевищує їх собівартість [3, с. 14].

У великих містах і в маленьких містечках України розвинена система готелів та інших закладів відпочинку, яким, як і в багатьох країнах, привласнюються певна кількість зірок залежно від рівня комфорту і обслуговування. Проте кількість готелів в Україні на душу населення вважається недостатньою, а більшість існуючих українських готелів потребує реконструкції та оновлення фондів, і їм не привласнено жодної зірки. Навіть такі центральні українські готелі столиці, як «Київ», «Дніпро» і «Хрещатик», що вигідно розташовані в центрі столиці і де люблять зупинятися іноземці з огляду на вигідне розміщення, потребують певного покращення [4].

Сильний вплив на розвиток готельного бізнесу в Україні спричинила підготовка до проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012». Лише у Харкові 52 готелі (всього 3 111 номерів) підписали угоди з туроператором УЄФА компанією Tui Travel,

причому частка номерів категорії «чотири зірки» становила 18% їхньої загальної кількості. Згідно з вимогами УЄФА, готельний фонд Харкова у 2012 р. становив не менш ніж 2 765 номерів (1 240 номерів – категорії «п'ять зірок», 1 315 – «чотири зірки» і 210 – «три зірки») для розміщення «сім'ї» УЄФА [5, с. 116].

Останнім часом в Україні з'являються дуже комфортабельні приватні міні-готелі, розраховані на 10–30 номерів. Як правило, такі готелі мають всі зручності, коштують у порівнянні з готелями Києва недорого, пропонують домашнє харчування (або обладнану кухню) і розташовані за межами центральної частини міста. Багато таких міні-готелів в невеличких містечках, в курортних зонах Карпат, на узбережжі Чорного і Азовського морів. Високу конкуренцію готелям роблять приватні садиби і апартаменти, що набирають все більшої популярності – від студій до 3–4 кімнатних квартир, повністю обладнаних всім необхідним для мандрівника. Багато туристів, перебуваючи в Києві, віддають перевагу такому типу розміщення, бо квартири можуть знаходитися в різних куточках міста (що може бути вигідно з точки зору пересування), їх вартість нижча, ніж вартість готельного номера (навіть в апартаментах у центрі міста), до того ж подорожуючий потрапляє в затишну атмосферу «як вдома», чого так не вистачає у відрядженні [4].

Слід відзначити, що однією з тенденцій розвитку готельно-ресторанного бізнесу в зарубіжних країнах є збільшення популярності мотелів, кемпінгів, молодіжних баз. Це пояснюється тим, що частину клієнтів не цікавить розкіш і вони зорієнтовані на спрощений пакет послуг та мінімізацію витрат, зокрема, це стосується молоді, котра в цілому любить та згодна подорожувати при мінімальних витратах. Проте такі форми готельного господарства майже не розвинуті в Україні.

За даними Державного комітету статистики України, станом на 01.01.2014 р. кількість суб'єктів господарювання, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування (діяльність готелів і ресторанів), складала 52 077 суб'єктів підприємства, це 3,02% від загального обліку зареєстрованих суб'єктів в ЄДРПОУ, з них 10 096 – юридичні особи, 41 981 – фізичні особи – підприємці. При цьому обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) склав 30 322,4 млн. грн., що є 0,7% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) всіх зареєстрованих суб'єктів господарювання, де 55,16% реалізовано юридичними особами, а 44,84% – фізичними особами – підприємцями відповідно. Тобто суб'єкти господарювання, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування, в середньому отримують дохід у сумі 582,2 тис. грн. на рік [6]. Слід зазначити, що станом на 01.01.2015 р. спостерігається зменшення підприємств готельно-ресторанного бізнесу до 7 949 одиниць. Це можна пояснити, по-перше, економіко-політичним становищем та внаслідок цього зменшення туристичної привабливості в Україні, по-друге, тим, що Чемпіонат було проведено, багато готельно-ресторанних комплексів побудовано, проте туристичний бізнес не працює на такому рівні, щоб забезпечувати клієнтами цю сферу на тому ж рівні, як це було в 2012 р.

Як можна побачити, більшу частину суб'єктів господарювання, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування,

складають фізичні особи – підприємці. Це можна пояснити наступним чином:

1. Спрощення ведення бухгалтерського обліку та зменшення кількості звітності. Так, навіть якщо юридична особа знаходиться на спрощеній системі оподаткування, все рівно потрібно подавати щоквартально фінансову, статистичну та податкову звітність (якщо підприємство відноситься до мікропідприємництва, то фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства можна подавати один раз на рік до 28 лютого року, наступного за звітним [7]). Фізична особа – підприємець не зобов'язана вести бухгалтерський облік, для цього є Книга обліку доходів чи Книга обліку доходів і витрат в залежності від вибраної системи оподаткування, необхідно лише мати документи, що підтверджують господарські операції; крім того, нема потреби здавати фінансову, статистичну звітність.

2. На практиці для діяльності одного готелю чи одного ресторану може бути зареєстровано декілька суб'єктів господарювання. Так, наприклад, в одному ресторані зазвичай як мінімум зареєстровано дві фізичних особи – підприємці чи одна фізична особа – підприємець та одна юридична особа. Одна фізична особа – підприємець виконує за документами всі не ліцензовані операції та знаходиться на спрощеній системі оподаткування, інша фізична особа – підприємець, частіше юридична особа, – ліцензовані операції, такі як операції з підакцизними товарами та ін. (наприклад, продаж алкогольних напоїв), та знаходиться на загальній системі оподаткування. Отже, якщо, за статистичними даними, зареєстровано на 01.01.2014 р. 52 077 суб'єктів господарювання, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування [6], це не означає, що кожен суб'єкт – це окремий комплекс. Насправді

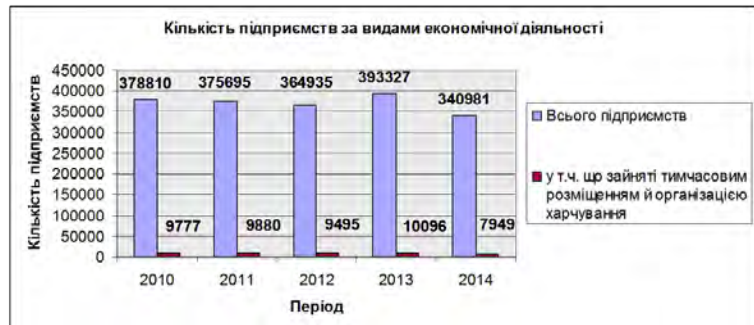

Рис. 1. Кількість підприємств за видами економічної діяльності

Рис. 2. Кількість підприємств, що займають тимчасовим розміщенням та організацією харчування, за розміром

окремих комплексів у декілька разів менше, тому що на кожний комплекс зареєстровано декілька суб'єктів господарювання з різними організаційно-правовими формами діяльності та системами оподаткування.

3. Як відзначалось раніше, популярними в Україні стають міні-готелі, а також здача в оренду квартири щодобово. Така діяльність не потребує багато операцій та сертифікацій, зазвичай одна людина, окрім основного місця проживання, має у своїй власності квартиру чи дім, які здає в оренду щодобово для додаткового доходу, що вважається тимчасовим розміщенням. У такому випадку людині не треба великої кількості найманих працівників, за бажанням можна всю роботу виконувати самому, тому нема сенсу реєструватися як юридична особа, що набагато складніше, дорожче та потребує більше часу.

Слід відзначити, що існують різні за розміром підприємства: великі, середні, малі, а також мікропідприємства, які зустрічаються і серед підприємств, що займаються діяльністю готелів і ресторанів. Так, протягом дослідження здійснено групування підприємств за видами економічної діяльності, що представлено на рис. 1, та за розміром, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування, що надано на рис. 2 [6].

Як можна побачити на рис. 1, спостерігається збільшення кількості підприємств до 2011 р., у 2011 р. – зменшення кількості підприємств, у період 2012–2013 рр. – збільшення кількості підприємств, 2014 р. – зменшення. Це можна пояснити тим, що багато підприємств припинило свою діяльність після фінансової кризи 2008–2009 рр., та 2012–2013 рр. – це час, коли фінансовий стан дещо покращився, збільшилось інвестування, проте в 2014 р. внаслідок певного політико-економічного становища відокремлюється Крим, починаються часи нестабільного стану на сході країни, цим пояснюється значне скорочення кількості підприємств. Серед підприємств, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування, до 2013 р. включно спостерігається збільшення кількості підприємств, з 2014 р. – зменшення. Збільшення кількості спостерігається внаслідок проведення Чемпіонату, зменшення, як зазначалось раніше, пояснюється тим, що, по-перше, попит на готельно-ресторанні послуги знизився, по-друге, політико-економічним становищем у країні.

У результаті аналізу даних з рис. 2 спостерігається зменшення кількості великих підприємств, при цьому їх і було мало. Це пояснюється тим, що наша економіка не пристосована до великих підприємств, тобто чим більше підприємство, тим більше податкового навантаження та часу на звітність та облік,

тому набагато вигідніше реєструвати декілька юридичних осіб та «розбивати» обороти на них. Так, наприклад, суб'єкти господарювання підлягають обов'язковій реєстрації платником ПДВ при річних оборотах більше 1 млн. грн. відповідно до п. 181.1 ст. 181 Розділу V Податкового кодексу України [8], проте внаслідок специфіки діяльності податкового кредиту для покриття зобов'язань майже не буде, адже значну частину витрат складатимуть витрати на оплату праці та соціальні відрахування, крім того, дешевше зазвичай придбавати товари та послуги у неплатника ПДВ, проте при реєстрації платником ПДВ підприємство для покриття своїх зобов'язань буде вимушено працювати також лише з платниками ПДВ. Крім того, при реєстрації платником ПДВ доведеться підвищувати вартість послуг, що негативно буде відобразитися на попиті. Тому на практиці може бути і більше великих підприємств, проте за документацією вони оформлені як декілька середніх чи малих.

При дослідженні кількості середніх підприємств можна побачити, що до 2012 р. спостерігається їх збільшення, з 2013 р. – зменшення, при цьому серед малих підприємств у 2011 р. можна побачити збільшення кількості підприємств, у 2012 р. – зменшення, у 2013 р. – знову збільшення і в 2014 р. – зменшення. Це пояснюється також тим, що у рамках підготовки до Чемпіонату відкривалось більше закладів цього напрямку, проте вже після проведення Чемпіонату виручка значно зменшилась, підприємства стали збитковими і не було в майбутньому заходів, що б сприяли притоку туристів, тому частина підприємств припинила свою діяльність, частина підприємств до Чемпіонату відносились до малих, у 2012 р. внаслідок збільшення гостей країни виручка була значно більшою, підприємства стали відноситись до середніх, потім такого потоку туристів не було, і підприємства стали відноситись знову до малих. У 2014 р. кількість підприємств всіх розмірів зменшилась внаслідок політико-економічного становища в країні, як вже відзначалось раніше.

Також у ході дослідження було проаналізовано обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами за їх розмірами, у т.ч. підприємствами, що зайняті тимчасовим розміщенням та організацією харчування, що представлено у таблиці 1 [6].

Як можна побачити з таблиці 1, до 2012 р. спостерігається збільшення обсягів реалізації, з 2013 р. – зменшення, зокрема, обсяги реалізації готелів та ресторанів збільшуються до 2013 р., з 2014 р. – зменшуються. Це також пов'язано із проведенням Чемпіонату, відокремленням Криму, котрий є перш за все курортом та туристичним об'єктом, та нестабільним положенням в країні.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами за видами економічної діяльності, млн. грн.

Назва	2010	2011	2012	2013	2014
Всього реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами, з них:	3366228	3991239	4203170	4050215	4045727,1
великі підприємства	1401597	1775829	1761086	1717391,3	1683685,1
середні підприємства	1396364	1607628	1769430	1662565,2	1667618,4
малі підприємства	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	694423,6
з них мікропідприємства	181903,1	189799,1	212651,2	216111,4	229092
Всього реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами, що зайняті тимчасовим розміщенням й організацією харчування, з них:	11613,4	12940,7	16519,3	16726,9	13667,2
малі підприємства	3621,3	4069,7	5108,7	5228,2	4413,9
з них мікропідприємства	1071,2	1216,5	1569,7	1552,7	1300,3
Питома вага реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, що зайняті тимчасовим розміщенням й організацією харчування	0,34%	0,32%	0,39%	0,41%	0,34%

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що на ринку готельно-ресторанних послуг постійно відбуваються зміни. Це пояснюється тим, що готельно-ресторанний бізнес – дуже специфічна сфера діяльності, частина індустрії гостинності, яка повністю залежить від вражень споживачів. При цьому враження залежать не тільки від якості надання послуг, але й від місцезнаходження суб'єкта, від політико-економічного стану цього регіону, країни. Завдяки проведенню Чемпіонату відбулась позитивна динаміка в змінах діяльності підприємств, що займаються тимчасовим розміщенням та організацією харчування, проте це було ненадовго, і вже з кінця 2012 р. такі підприємства зустрічаються з проблемою того, що туристичний бізнес в Україні майже не розвинений, внаслідок чого попит на послуги значно зменшується. Цим пояснюється скорочення і кількості суб'єктів господарювання, і обсягів реалізації товарів, послуг. Крім того, не могло не вплинути на попит і політико-економічне становище в Україні, що також спричинило значне скорочення попиту та ускладнило діяльність підприємств будь-якої сфери діяльності. Це означає, що слід і надалі розвивати та підтримувати готельно-ресторанний бізнес як частину індустрії гостинності, що є обличчям країни для туристів, тому цей напрямок потребує подальших досліджень.

Література:

1. Янчев А.В. Теоретичні основи організації обліку на підприємствах індустрії гостинності: міжнародний аспект / А.В. Янчев, Л.О. Кирильєва, О.В. Топоркова, Д.Д. Кирильєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2014_1_8.pdf.
2. Топольник В.Г. Кількісна оцінка якості готельного продукту: [монографія] / В.Г. Топольник, А.Ц. Бутова, І.В. Кошавка, А.В. Полякова. – Донецьк: ДонНУЕТ. – 2013. – 208 с.
3. Нечаюк Л.І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент / Л.І. Нечаюк, Н.О. Телеш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/nechauk22.htm.
4. Огляд українських готелів і ресторанів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-for-business.com/ua/info-for-tourists-in-ukraine/70-review-of-hotels-and-restaurants>.
5. Довгаль Г.В. Розвиток готельно-ресторанного та санаторно-курортного комплексу як складова інтенсифікації економіки України / Г.В. Довгаль, Н.І. Данько // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2013. – № 1042. – С. 115–118.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
7. Порядок подання фінансової звітності, затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 28 лютого 2000 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>.
8. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page20>.

Волковская Я.В. Тенденции развития гостинично-ресторанного бизнеса в Украине

Аннотация. В статье исследована динамика изменений количества и состав субъектов хозяйствования, занимающихся временным размещением и организацией питания. Также сгруппированы предприятия и рестораны по размеру и проанализированы их объемы реализованной продукции (товаров, услуг).

Ключевые слова: гостинично-ресторанный бизнес, гостиницы, временное размещение и организация питания, субъекты хозяйствования, индустрия гостеприимства.

Volkovska I.V. The trends of the hotel-restaurant business development in Ukraine

Summary. The dynamics of changes in the number and structure of business entities which are engaged in temporary accommodation and food organization is investigated in the article. Also enterprises which are engaged in temporary accommodation and food organization are grouped by size and their volume of sold products (goods and services) are analyzed.

Keywords: hotel-restaurant business, hotels, temporary accommodation and food organization, business entities, hospitality industry.